

Stanisław Swadźba

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

e-mail: stanislaw.swadzba@ue.katowice.pl

ORCID: 0000-0002-9006-3595

GLOBALIZACJA *DE FACTO* I *DE IURE* ORAZ ZMIANA JEJ POZIOMU NA ŚWIECIE

DOI: 10.15611/pn.2022.4.10

JEL Classification: F01

© 2022 Stanisław Swadźba

Praca opublikowana na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0). Skrócona treść licencji na <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pl>

Cytuj jako: Swadźba, S. (2022). Globalizacja de facto i de iure oraz zmiana jej poziomu na świecie. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 66(4).

Streszczenie: Celem artykułu jest pokazanie zmian, jakie zaszły w poziomie globalizacji *de facto* i *de iure* na świecie. Indeks globalizacji KOF, ogólnej i ekonomicznej, jest podstawą dla opisu tych zmian w latach 1990-2019 w krajach o wysokich, wyższych średnich, niższych średnich i niskich dochodach (podział według Banku Światowego). Z badań wynika, że globalizacja objęła swoim zasięgiem wszystkie kraje, chociaż jej poziom jest zróżnicowany. Poziom globalizacji zależy od poziomu bogactwa. Im wyższy dochód, tym wyższy stopień globalizacji. Poziom globalizacji ogólnej *de facto* jest niższy niż globalizacji *de iure*. W przypadku globalizacji ekonomicznej jest na odwrót. Wyjątkiem są kraje o wysokich dochodach. Kraje o średnim i niskim dochodzie bardziej zglobalizowały się w sferze regulacyjnej (*de iure*) niż realnej (*de facto*). Wzrost poziomu globalizacji odnotowano we wszystkich grupach krajów w ostatnich trzech dekadach, jednak w ostatnich latach jest już minimalny. Slowbalizacja stała się faktem.

Słowa kluczowe: globalizacja, pomiar globalizacji, globalizacja *de facto* i *de iure*, zmiany w poziomie globalizacji.

1. Wstęp

Globalizacja to bez wątpienia jeden z głównych procesów społeczno-ekonomicznych we współczesnej gospodarce światowej. Wszyscy żyjemy w zglobalizowanym

świecie. Jednak stopień globalizacji poszczególnych krajów jest zróżnicowany. Żeby stwierdzić, jaki jest to poziom, jak się on zmienia, jakie różnice występują między krajami, trzeba wiedzieć, jak mierzyć globalizację. Dotyczy to każdego ze zjawisk – aby poznać istotę danego zjawiska/procesu, należy wiedzieć, jak je zmierzyć (Samuelson i Nordhaus, 2004, s. 33). To odnosi się również do globalizacji, której pomiar ma ważne znaczenie. Bez tego nie da się chociażby oszacować kosztów i korzyści globalizacji. Globalizacja z pewnością może być lepiej zrozumiana poprzez jej pomiar (Martens, Castelli, De Lombaerde, Figge i Scholte, 2014).

Przedmiotem rozważań jest globalizacja, jej poziom w gospodarce światowej oraz zmiany, jakie zaszły w ostatnich trzech dekadach, a dokładnie w latach 1990-2019. Analizą objęto cztery subsystemy gospodarki światowej. Wykorzystano tutaj podział krajów stosowany przez Bank Światowy, który wyróżnia: *low-income economies* (kraje o niskim dochodzie), *lower middle-income economies* (kraje o niższym średnim dochodzie), *upper middle-income economies* (kraje o wyższym średnim dochodzie) oraz *high-income economies* (kraje o wysokim dochodzie)¹. W artykule pokazano zmiany w ogólnym poziomie globalizacji oraz indeksie globalizacji ekonomicznej, która – oprócz globalizacji społecznej i politycznej – jest według KOF (Konjunkturforschungsstelle) jednym z jej trzech wymiarów.

Celem niniejszego opracowania jest pokazanie zmian, jakie zaszły w poziomie globalizacji na świecie, zarówno w globalizacji *de facto*, jak i w globalizacji *de iure*. Starano się uchwycić różnice występujące między nimi oraz przyczyny tego zróżnicowania. Temu celowi podporządkowany został układ artykułu.

Podstawowe metody badawcze to analiza danych statystycznych, a także analiza opisowa i porównawcza.

2. O pomiarze globalizacji

Badania nad pomiarem globalizacji prowadzone są od ponad 20 lat. W tym czasie w literaturze przedmiotu pojawiło się wiele mierników globalizacji. Powszechnie uważa się, że pierwszym był indeks globalizacji opracowany przez firmę konsultingową A.T. Kearney i „Foreign Policy” w 2001 roku (Measuring..., 2001). W 2002 roku indeks globalizacji przedstawił The Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation (CSGR) w University of Warwick w Wielkiej Brytanii (Lockwood i Redoano, 2005). Na uwagę zasługuje również Maastricht Globalisation Index (Figge i Martens, 2014) oraz New Globalisation Index (Vujakovic, 2010). Powstały także inne indeksy globalizacji (Martens i in., 2014).

W dalszej części szczegółowo omówiony zostanie The KOF Globalisation Index, który będzie wykorzystany do określenia poziomu globalizacji na świecie oraz

¹ Na rok fiskalny 2022 *low-income economies* są definiowane jako kraje, w których GNI *per capita*, obliczony według World Bank Atlas Method wynosił w 2020 r. 1045 dolarów lub mniej; odpowiednio – *lower middle-income economies*: 1046-4095 dolarów, *upper middle-income economies*: 4096-12695 dolarów i *high-income economies*: 126 966 dolarów lub więcej (World Bank).

zbadań zmian, jakie zaszły w ostatnich dekadach. Wcześniejsze indeksy nie będą omawiane.

Indeks globalizacji KOF został opracowany przez Konjunkturforschungsstelle (szwajcarski instytut badań ekonomicznych przy Politechnice Federalnej w Zurychu – ETHZ) w roku 2002. Został on przedstawiony przez A. Drehera w 2006 roku (Dreher, 2006) i zaktualizowany dwa lata później (Dreher, Gaston i Martens, 2008). Druga korekta indeksu pochodzi z roku 2018 (Gygli, Haelg, Potrafke i Sturm, 2019).

Indeks KOF mieści się w przedziale 0-100 (im wyższy, tym większy poziom globalizacji). Ma trzy wymiary, a mianowicie: globalizację ekonomiczną, globalizację społeczną oraz globalizację polityczną. W praktyce mamy zatem do czynienia z ogólnym indeksem globalizacji oraz 3 subindeksami. Każdy ze szczegółowych indeksów jest obliczany na podstawie kilku wskaźników. Ponadto każdemu z nich przypisano określoną wagę. Liczba tych wskaźników oraz ich wagi zmieniały się.

Ostatnia nowelizacja indeksu rozróżnia globalizację *de facto* i *de iure* we wszystkich wymiarach globalizacji. Wyróżnia również globalizację handlową i finansową w wymiarze ekonomicznym globalizacji, a ponadto stosuje zmieniające się w czasie wagi dla poszczególnych zmiennych. Zwiększono również ich liczbę z 23 do 43. Wprowadzono wiele nowych zmiennych, zwłaszcza w przypadku globalizacji *de iure*.

The KOF Globalisation Index jest wysoko oceniany przez wielu autorów. Wynika to z faktu, że jest obliczany dla ponad 200 krajów i regionów gospodarki światowej, pokazuje dane od 1970 roku, opracowany jest na podstawie dużej liczby zmiennych, corocznie publikowany itd. Tych cech nie mają inne mierniki globalizacji. Z tego względu jest najczęściej wykorzystywanym indeksem globalizacji przez badaczy tego procesu społeczno-gospodarczego (Haelg, 2020; Potrafke, 2015).

3. Globalizacja *de facto* i *de iure*

Pojęcie globalizacji *de facto* i *de iure* nawiązuje zarówno do książkowego, jak i prawniczego znaczenia tych słów. *De facto* to według słownika języka polskiego: w rzeczywistości, faktycznie, w praktyce, naprawdę, istotnie (w przeciwieństwie do prognoz lub zamierzeń). A więc mówiąc o globalizacji *de facto*, mamy na myśli jej realny poziom. Natomiast *de iure* to według prawa, w świetle prawa, formalnie. W języku prawniczym to stan zgodny z treścią norm prawnych, pojęcie często używane dla przeciwstawienia stanu *de facto* rzeczywistości prawnej (*de iure*). Można zatem powiedzieć, że globalizacja *de iure* odnosi się do tych aspektów, które są związane z istnieniem państwa, prawa krajowego czy międzynarodowego.

Według KOF – które wprowadziło powyższe rozróżnienie do swojego indeksu – globalizacja *de facto* mierzy rzeczywiste międzynarodowe przepływy i międzynarodową aktywność, podczas gdy globalizacja *de iure* mierzy prowadzoną w tym zakresie politykę i warunki, które co do zasady umożliwiają, ułatwiają i wspierają międzynarodowe przepływy i międzynarodową aktywność (Gygli i in., 2019).

Globalizacja *de iure* ma zatem przyczynić się do wzrostu globalizacji *de facto* (faktycznej). Przykładowo, prowadząc politykę wolnego handlu (liberalną) – co wymaga podjęcia określonych norm prawnych na szczeblu krajowym lub międzynarodowym – przyczynia się do wzrostu międzynarodowych obrotów towarowych, międzynarodowego przepływu usług, kapitału, ludzi i technologii. Wzrasta więc poziom globalizacji *de facto*. Z kolei polityka protekcyjnistyczna, która jest związana z wprowadzeniem wysokich ceł i innych narzędzi pozataryfowych, a także restrykcyjnych przepisów dotyczących przepływu kapitału, hamuje, czy wręcz uniemożliwia, powyższe przepływy międzynarodowe, a zatem powoduje zmniejszenie poziomu globalizacji *de facto*.

Rozróżnienie między globalizacją *de facto* i *de iure* to jedna z głównych innowacji w porównaniu z pierwotnym indeksem globalizacji KOF. Podział ten odnosi się do wszystkich wymiarów globalizacji, a więc występuje w przypadku każdego subindeksu.

Jeżeli chodzi o globalizację ekonomiczną, która jest głównym przedmiotem zainteresowania w niniejszym artykule, to globalizacja *de facto* uwzględnia takie zmienne, jak: wielkość obrotów towarowych (eksport i import), handel usługami (eksport i import), dywersyfikacja handlu zagranicznego (w ramach globalizacji handlowej) oraz wielkość bezpośrednich inwestycji zagranicznych, inwestycji portfelowych, zadłużenia międzynarodowego itp. (w ramach globalizacji finansowej). Są to więc wielkości realne i one decydują o poziomie indeksu globalizacji ekonomicznej *de facto*. Z kolei o indeksie globalizacji ekonomicznej *de iure* decydują takie zmienne, jak: regulacje handlowe, podatki handlowe, taryfy celne, zawarte umowy handlowe (globalizacja handlowa) oraz istniejące restrykcje dotyczące inwestycji zagranicznych czy zawarte – w tej materii – międzynarodowe porozumienia (globalizacja finansowa). Jak widać, uwzględniają one funkcjonujące w danym kraju regulacje prawne. Stąd określenie globalizacja *de iure* jest jak najbardziej uprawnione. Nie można więc mieć zastrzeżeń do podziału globalizacji oraz jej indeksu na *de facto* i *de iure*.

W przypadku globalizacji społecznej i politycznej ten podział nie jest już tak oczywisty. Z pewnością nie budzi większych wątpliwości w przypadku globalizacji *de facto*, gdzie obecne są – podobnie jak wcześniej – konkretne wielkości realne. Są to m.in.: wskaźniki dotyczące turystyki międzynarodowej, studentów zagranicznych, migracji (globalizacja interpersonalna), przepustowości Internetu, międzynarodowych patentów, eksportu wysokiej technologii (globalizacja informatyczna), handlu dobrami kultury, usługami osobistymi czy liczba restauracji McDonald lub supermarketów IKEA (globalizacja kulturowa). Są to zmienne stosowane do obliczenia indeksu globalizacji społecznej. Z kolei liczba ambasad, uczestnictwo w misjach pokojowych ONZ oraz międzynarodowe organizacje pozarządowe służą do obliczenia poziomu globalizacji politycznej. O poziomie globalizacji *de iure* decydują natomiast zmienne, które hasłowo są określane następująco: abonamenty telefoniczne, swoboda zwiedzania, międzynarodowe lotniska (globalizacja inter-

personalna), dostęp do telewizji, Internetu, wolność prasy (globalizacja informacyjna), parytet płci, kapitał ludzki, swobody obywatelskie (globalizacja kulturowa) oraz organizacje międzynarodowe, umowy międzynarodowe i zróżnicowanie partnerów tych umów (globalizacja polityczna). Są one w mniejszym stopniu (nie jest to aż tak widoczne) związane z istniejącymi w danym kraju regulacjami prawnymi, a czasami nawet trudno je odróżnić od zmiennych określających globalizację *de facto*.

Szczegółowe informacje na ten temat pokazujące wszystkie zmienne oraz ich wagi, oddzielnie dla globalizacji *de facto* i *de iure*, zawiera tabela „Structure, variables and weights” (2021 Globalisation Index).

Powyższa korekta indeksu globalizacji była odpowiedzią na przeprowadzone wcześniej badania na ten temat, które pokazywały, jak ważne jest rozróżnienie między *de facto* i *de iure* elementów instytucji, stosowanej polityki i ich potencjalnych skutków (Feld i Voigt, 2003; Voigt, Gutmann i Feld, 2015). Martens i in. (2015) opowiadają się za ostrym rozróżnieniem między *de facto* i *de iure* miernikami globalizacji. Mogą się one różnić zasadniczo, na przykład kiedy prowadzona polityka jest restrykcyjna na papierze, ale „bezzębna” w praktyce.

Rozróżnienie tych dwóch typów globalizacji pozwala na lepsze zrozumienie jej istoty i wpływu na ważne kategorie makroekonomiczne. Przeprowadzone już badania pokazują, że powyższe dwa typy globalizacji wywołują odmienne efekty, jeżeli chodzi o wpływ globalizacji na wzrost gospodarczy. Wzrost gospodarczy rośnie, kiedy ekonomiczna i polityczna globalizacja *de iure* oraz społeczna globalizacja *de facto* są bardziej wyraźne (Gygli i in., 2019). Z pewnością dalsze badania nad globalizacją i jej wpływem na inne zjawiska i procesy społeczno-gospodarcze, z uwzględnieniem podziału na globalizację *de facto* i *de iure*, przyniosą nowe interesujące wyniki.

4. Poziom globalizacji *de facto* i *de iure* na świecie

Najnowszy indeks globalizacji ogólnej oraz globalizacji ekonomicznej za rok 2019 pokazuje raport z 2021 roku. Zawiera on również informacje dotyczące globalizacji *de facto* i *de iure*. Pierwszą dwudziestkę najbardziej zglobalizowanych krajów pokazuje tab. 1.

Tabela 1. Indeks globalizacji KOF 2021 (ranking za rok 2019)

Globalizacja ogólna			Globalizacja ekonomiczna		
Łączna	<i>de facto</i>	<i>de iure</i>	łączna	<i>de facto</i>	<i>de iure</i>
Holandia – 91	Szwajcaria – 90	Szwecja – 93	Singapur – 94	Singapur – 99	Luksemburg – 93
Szwajcaria – 90	Holandia – 90	Luksemburg – 93	Holandia – 90	Holandia – 92	Singapur – 90
Belgia – 90	Belgia – 90	Wielka Brytania – 92	Belgia – 89	ZEA – 90	Czechy – 89
Szwecja – 89	Irlandia – 88	Finlandia – 92	Irlandia – 88	Belgia – 89	Finlandia – 89
Wielka Brytania – 89	Austria – 87	Holandia – 92	Luksemburg – 88	Hongkong – 89	Szwecja – 89

Niemcy – 89	Niemcy – 87	Belgia – 91	Malta – 87	Irlandia – 89	Estonia – 89
Austria – 89	Wielka Brytania – 86	Niemcy – 91	ZEA – 87	Malta – 89	Holandia – 89
Dania – 88	Singapur – 86	Francja – 91	Szwajcaria – 86	Szwajcaria – 87	Belgia – 88
Finlandia – 88	Szwecja – 86	Hiszpania – 91	Estonia – 86	Bahrajn – 87	Wielka Brytania – 88
Francja – 88	Dania – 86	Szwajcaria – 91	Dania – 85	Mauritius – 86	Irlandia – 88
Hiszpania – 86	Malezja – 85	Austria – 90	Szwecja – 84	Seszele – 86	Portugalia – 87
Irlandia – 86	Francja – 85	Dania – 90	Hongkong – 84	Cypr – 85	Francja – 87
Norwegia – 85	Norwegia – 84	Czechy – 89	Finlandia – 84	Luksemburg – 84	Dania – 86
Portugalia – 85	Finlandia – 84	Portugalia – 89	Cypr – 84	Gruzja – 84	Austria – 86
Czechy – 85	Węgry – 82	Estonia – 88	Austria – 83	Estonia – 83	Słowacja – 86
Kanada – 84	Portugalia – 82	Słowacja – 88	Czechy – 83	Kuwejt – 83	Hiszpania – 86
Węgry – 84	Kanada – 81	Włochy – 87	Słowacja – 82	Dania – 83	Malta – 86
Grecja – 84	Hiszpania – 81	Kanada – 87	Mauritius – 82	Czarnogóra – 82	Niemcy – 86
Singapur – 83	Grecja – 81	USA – 87	Węgry – 82	Kajmany – 81	Szwajcaria – 85
Luksemburg – 83	Czechy – 81	Norwegia – 87	Bahrajn – 82	Węgry – 80	ZEA – 84

Źródło: opracowanie własne na podstawie (2021 KOF).

Jeżeli chodzi o globalizację ogólną, to najwyższy poziom reprezentują wysoko rozwinięte kraje europejskie. W pierwszej „10” zajęły one wszystkie miejsca, a w pierwszej „20” aż 18. Inne kontynenty reprezentuje tylko Kanada i Singapur. USA zajęły 24. miejsce². Z krajów europejskich dominują kraje członkowskie UE. Najniższą pozycję zajęła – będąca na 38. miejscu – Malta. Powyższa grupa krajów dominuje pod względem globalizacji zarówno *de facto*, jak i *de iure*. 6 krajów znalazło się w pierwszej „10” w jednym i drugim rankingu (w pierwszej „20” takich krajów było 14). Nieco więcej krajów pozaeuropejskich znalazło się w rankingu globalizacji *de facto* niż *de iure*. W przypadku globalizacji *de facto* ostatni kraj unijny zajął 50. miejsce (Malta), a *de iure* – 35. (Bułgaria). Wskaźnik *de facto* w tych krajach był niższy w porównaniu z indeksem *de iure*. Różnice te, zwłaszcza w czołówce tabeli, były niewielkie, natomiast większe w przypadku krajów pozaeuropejskich.

Pod względem globalizacji ekonomicznej dominacja krajów europejskich też jest widoczna, chociaż nie jest aż tak duża. W czołówce mieszczą się głównie kraje średniej wielkości i kraje małe (przede wszystkim kraje unijne). Dopiero w trzeciej „10” uplasowały się Niemcy i Francja, a jeszcze niżej Włochy. Ostatni kraj unijny (Rumunia) zajął 46. miejsce. Na 66. miejscu znalazły się Stany Zjednoczone. Taka sytuacja jest jak najbardziej zrozumiała. Dominacji krajów europejskich już nie widać w rankingu globalizacji *de facto*, w którym w pierwszej „20” pojawiło się aż osiem małych krajów pozaeuropejskich. Oprócz Singapuru są to: ZEA, Hongkong (w rankingu KOF traktowany jest odrębnie), Bahrajn, Mauritius, Seszele, Kuwejt i Kajmany. Ich wysoka lokata – chociażby ze względu na sposób obliczania tego

² Wszystkie dane niezamieszczone w tabeli pochodzą z tego samego źródła (2021 KOF).

indeksu – nie powinna być zaskoczeniem. W efekcie wiele krajów unijnych w tym rankingu znalazło się na bardzo odległych pozycjach (Polska – 83., Włochy – 94., Rumunia – 114.). Tak nie jest już w przypadku globalizacji *de iure*, tutaj w czołówce dominują kraje członkowskie UE (w pierwszej „20” 17 państw). Ostatnia Bułgaria zajęła 44. miejsce. Indeks globalizacji *de facto* był w tym wypadku wyższy w porównaniu z indeksem *de iure* tylko w czołówce tych państw. W drugiej i trzeciej „10” jest coraz więcej państw z niższym indeksem. Głównie są to kraje unijne. Członkostwo w UE bez wątpienia wpływa na wysoki poziom globalizacji *de iure*.

Dane dotyczące poziomu globalizacji na świecie oraz według grup krajów (podział stosowany przez Bank Światowy) zawiera tab. 2.

Tabela 2. Indeks globalizacji KOF w latach 1990-2019

Indeks globalizacji	Świat				<i>High income economies</i>			
	1990	2000	2010	2019	1990	2000	2010	2019
Ogólnej	43	52	60	62	56	62	72	74
<i>De facto</i>	45	49	57	58	56	62	68	70
<i>De iure</i>	41	54	62	64	53	67	73	74
Ekonomicznej	45	54	58	59	58	69	73	75
<i>De facto</i>	48	56	59	61	57	66	72	74
<i>De iure</i>	41	52	56	56	60	73	74	76
Indeks globalizacji	<i>Upper middle-income</i>				<i>Lower middle-income</i>			
	1990	2000	2010	2019	1990	2000	2010	2019
Ogólnej	42	51	60	62	33	44	52	54
<i>De facto</i>	45	49	57	59	37	43	49	52
<i>De iure</i>	40	54	64	65	33	46	55	57
Ekonomicznej	42	51	56	57	38	47	50	50
<i>De facto</i>	49	55	58	59	44	51	53	54
<i>De iure</i>	34	46	53	53	31	42	46	46
Indeks globalizacji	<i>Low income economies</i>							
	1990	2000	2010	2019				
Ogólnej	29	34	43	45				
<i>De facto</i>	30	32	40	42				
<i>De iure</i>	28	37	46	48				
Ekonomicznej	32	37	40	40				
<i>De facto</i>	36	40	44	45				
<i>De iure</i>	28	34	36	36				

Źródło: opracowanie własne na podstawie (2021 KOF).

W roku 2019 najwyższy poziom globalizacji ogólnej reprezentowały kraje *high-income economies*, a następnie *upper middle-income economies*, *upper middle-income economies* i *low-income economies*. Kolejność ta jest zgodna z poziomem bogactwa, a więc – jak widać – istnieje zależność wprost proporcjonalna między poziomem dochodu a indeksem globalizacji. Warto dodać, że różnice pomiędzy

poszczególnymi grupami krajów są znaczne i wynoszą odpowiednio 12, 8 i 9 punktów. Średnia światowa była podobna do poziomu globalizacji w grupie krajów o wyższym średnim dochodzie. Taka zależność występuje również w przypadku globalizacji *de facto* i *de iure* (także wyraźne różnice między krajami). Indeks globalizacji *de facto* we wszystkich grupach krajów był niższy od indeksu *de iure* (odpowiednio o 4, 6, 5 i 6 punktów). Powyższe indeksy dla gospodarki światowej były porównywalne z indeksami grupy *upper middle-income*.

Jeżeli chodzi o poziom globalizacji ekonomicznej to również odpowiadał on poziomowi dochodów (zależność wprost proporcjonalna). Tylko w grupie krajów najbogatszych był on wyższy od indeksu globalizacji ogólnej (+1). W pozostałych grupach krajów był znacznie niższy (4-5 punktów). Podobne tendencje wystąpiły w przypadku globalizacji zarówno *de facto*, jak i *de iure* (wysokość indeksu oraz różnica w jego poziomie między krajami). Jednak porównując poziom globalizacji *de facto* i *de iure*, można zauważyć, że tylko w przypadku krajów bogatych indeks *de iure* jest wyższy od *de facto*. W pozostałych grupach jest na odwrót, a ponadto im biedniejsze kraje, tym większa różnica w poziomie tych indeksów. Poziom tych indeksów w gospodarce światowej zbliżony jest do ich poziomu w grupie *upper middle-income*, ale nie jest już prawie identyczny jak w przypadku wcześniejszych indeksów.

5. Zmiany poziomu globalizacji *de facto* i *de iure* na świecie

W ostatnich trzech dekadach (1990-2019) zaszły znaczne zmiany w poziomie globalizacji – zarówno *de facto*, jak i *de iure*. Zmiany te, odnoszące się do globalizacji ogólnej i ekonomicznej, objęły wszystkie przedstawione wcześniej grupy krajów na świecie.

Poziom globalizacji ogólnej (jak pokazuje tab. 2) zwiększył się o prawie 20 punktów. Zmiany w poszczególnych regionach gospodarki światowej były podobne, nieco wyższe w krajach o średnim dochodzie, a niższe w krajach o wysokim i niskim dochodzie. W tej ostatniej grupie krajów globalizacja była najmniejsza (wzrost o 16 punktów). Kraje o wysokim poziomie dochodów są znacznie bardziej zglobalizowane i możliwości jego dalszego zwiększania są ograniczone. Z kolei najmniejsze zmiany w krajach biednych świadczą, że globalizacja pozostaje tam ciągle na niskim poziomie. W tym czasie zwiększył się wskaźnik globalizacji *de facto* i *de iure*. Był on zdecydowanie wyższy w przypadku globalizacji *de iure* (+23 punkty) niż *de facto* (+13 punktów). Podobna tendencja wystąpiła we wszystkich regionach, a różnice między nimi nie były duże (7-9 punktów). W przypadku globalizacji *de facto* największy wzrost nastąpił w krajach o niższym średnim poziomie (+15), a najmniejszy w krajach o niskim poziomie dochodu (+12), globalizacji *de iure* zaś – powyżej średniej światowej w krajach o wyższym i niższym średnim dochodzie (+25 i +24 punkty), a poniżej – w krajach o wysokim i niskim dochodzie (+21 i +20 punktów).

Znacznie większy wzrost w analizowanym okresie wystąpił w ujęciu procentowym (tab. 3). Indeks globalizacji ogólnej na świecie wzrósł o 44%. Najbardziej w krajach o niższym średnim dochodzie (+64%), następnie w krajach o niskim dochodzie (+55%) i wyższym średnim dochodzie (+48%). W krajach o wysokim dochodzie był to najniższy wzrost (+32%), a więc zdecydowanie poniżej średniej światowej. To również jest zrozumiałe. Tak było również w przypadku globalizacji *de facto* i *de iure* (wyższy wzrost w ujęciu procentowym niż w punktowym). Największe zmiany zaszły w globalizacji *de iure* w dwóch ostatnich grupach krajów, a więc w krajach najbiedniejszych (o ponad 70%), a następnie w grupie *upper middle-income* (o ponad 60%). Zdecydowanie niższy wzrost miał miejsce w krajach bogatych (+40%). Podobna kolejność wystąpiła w przypadku globalizacji *de facto*, chociaż wzrost ten był znacznie niższy i wynosił odpowiednio: około 40%, nieco ponad 30% i 25%. To świadczy o dużej liberalizacji krajów biednych w sferze regulacyjnej, jednak o mniejszym postępie w sferze przepływów rzeczowych.

Tabela 3. Zmiany poziomu indeksu globalizacji KOF w latach 1990-2019 (w %)

Indeks globalizacji	Świat				<i>High income economies</i>			
	1990-2000	2000-2010	2010-2019	1990-2019	1990-2000	2000-2010	2010-2019	1990-2019
Ogólnej	+21	+15	+3	+44	+11	+16	+3	+32
<i>De facto</i>	+9	+16	+2	+29	+11	+10	+3	+25
<i>De iure</i>	+32	+15	+3	+42	+26	+9	+1	+40
Ekonomicznej	+20	+7	+2	+31	+19	+6	+3	+29
<i>De facto</i>	+17	+5	+3	+27	+16	+9	+3	+30
<i>De iure</i>	+27	+8	0	+37	+22	+1	+3	+27
Indeks globalizacji	<i>Upper middle-income</i>				<i>Lower middle-income</i>			
	1990-2000	2000-2010	2010-2019	1990-2019	1990-2000	2000-2010	2010-2019	1990-2019
Ogólnej	+21	+18	+3	+48	+33	+18	+4	+64
<i>De facto</i>	+9	+16	+4	+31	+16	+14	+6	+41
<i>De iure</i>	+35	+19	+2	+63	+39	+20	+4	+73
Ekonomicznej	+21	+10	+2	+36	+24	+6	0	+32
<i>De facto</i>	+12	+5	+2	+20	+16	+4	+2	+23
<i>De iure</i>	+35	+15	0	+56	+35	+10	0	+48
Indeks globalizacji	<i>Low income economies</i>							
	1990-2000	2000-2010	2010-2019	1990-2019				
Ogólnej	+17	+26	+5	+55				
<i>De facto</i>	+7	+25	+5	+40				
<i>De iure</i>	+32	+24	+4	+71				
Ekonomicznej	+16	+8	0	+25				
<i>De facto</i>	+11	+10	+2	+25				
<i>De iure</i>	+21	+6	0	+29				

Źródło: opracowanie własne na podstawie (2021 KOF).

Zmiany poziomu globalizacji były jednak bardzo zróżnicowane, jeżeli chodzi o poszczególne podokresy. Generalnie największe zmiany miały miejsce w ostatniej dekadzie XX i pierwszej dekadzie XXI wieku. W II dekadzie XXI wieku zmiany te są już bardzo małe – na ogół jest to wzrost o 1-2 punkty. Nieco większe odnotowano w ujęciu procentowym (największe w grupie krajów najbiedniejszych). W latach 90. XX wieku na świecie zmiany w globalizacji *de iure* były ponadtrzykrotnie wyższe w porównaniu z globalizacją *de facto* (w ujęciu zarówno punktowym, jak i procentowym). Największe odnotowano w grupie krajów najbiedniejszych (ponadczterokrotnie wyższe). W I dekadzie XXI wieku były już zbliżone do siebie, głównie w krajach o zarówno wysokich, jak i niskich dochodach. W krajach o średnich dochodach różnice te były większe, a ponadto wzrost indeksu globalizacji *de iure* był tam nadal wyższy w porównaniu z globalizacją *de facto*, zwłaszcza w krajach o niższym średnim dochodzie.

W analizowanym okresie zwiększył się również na świecie poziom globalizacji ekonomicznej. Wzrost ten był jednak niższy w porównaniu z indeksem globalizacji ogólnej – w ujęciu zarówno punktowym (+14), jak i procentowym (+31). Większe były zmiany w poziomie globalizacji *de iure* niż *de facto*, ale różnice te nie były tak duże jak w przypadku głównego indeksu (minimalne w ujęciu punktowym i nieco wyższe w procentowym). Jeżeli chodzi o poszczególne grupy krajów, to największa zmiana w ujęciu punktowym – pomimo wysokiego poziomu globalizacji w tej grupie krajów – nastąpiła w *high-income economies* (+17) i malała wraz z poziomem bogactwa. W ujęciu procentowym wzrost ten był wyższy, chociaż poniżej średniej światowej (+29), ale już niższy w porównaniu z grupą *upper middle-income* (+36) i *lower middle-income* (+32). Jedynie w grupie krajów o niskim dochodzie był niższy (+25). Zwiększył się – we wszystkich grupach krajów – indeks *de facto* i *de iure*, w ujęciu zarówno punktowym, jak i procentowym. Największy wzrost miał miejsce w krajach bogatych (oba indeksy), a mniejszy w pozostałych grupach. Na uwagę zasługuje większa zmiana indeksu *de facto* w krajach biednych (w ujęciu procentowym) w porównaniu z krajami o średnim dochodzie. W przypadku indeksu *de iure* większa zmiana w ujęciu punktowym – w porównaniu z krajami o wysokim dochodzie – wystąpiła w grupie *upper middle-income*. W ujęciu procentowym była już wyższa we wszystkich grupach krajów (najwyższa również w grupie *upper middle-income*). Zmiany w indeksie *de iure* w porównaniu z *de facto* były znacznie wyższe w grupie krajów o średnim dochodzie (w ujęciu zarówno punktowym, jak i procentowym). W krajach o wysokim i niskim dochodzie były one bardzo podobne (niewielka różnica między nimi).

Zmiany w poziomie globalizacji ekonomicznej – podobnie jak w przypadku głównego indeksu globalizacji – były zróżnicowane w poszczególnych dekadach. Największe nastąpiły w latach 90. ubiegłego wieku, znacznie mniejsze w I, a bardzo małe w II dekadzie XXI wieku. Odnosi się to do globalizacji zarówno *de facto*, jak i *de iure*. Drobnym wyjątkiem są kraje o wysokim dochodzie, w których indeks globalizacji *de iure* wzrósł w nieco większym stopniu w pierwszej dekadzie w porów-

naniu z drugą dekadą obecnego wieku. Ponadto należy podkreślić, że w przypadku globalizacji *de iure* w latach 2010-2019 indeks ten nie zmienił się w ogóle. Powyższa analiza pokazuje więc, że slowbalizacja (spowolnienie globalizacji) stała się faktem.

6. Zakończenie

Przeprowadzone badania nad zmianami poziomu globalizacji ogólnej oraz globalizacji ekonomicznej na świecie – globalizacji zarówno *de facto*, jak i *de iure* – pozwalają na wyciągnięcie następujących wniosków:

- Globalizacja objęła swoim zasięgiem wszystkie kraje, chociaż jej poziom jest zróżnicowany. Najbardziej zglobalizowane kraje to gospodarki o wysokich dochodach, głównie europejskie kraje średnich rozmiarów (przede wszystkim unijne), które dominują w rankingach globalizacji (zarówno *de facto*, jak i *de iure*). Poziom globalizacji zależy bowiem od poziomu bogactwa. Im niższy poziom dochodu, tym niższy poziom globalizacji, wyższy dochód zaś to wyższy stopień globalizacji (różnice między poszczególnymi grupami krajów są tutaj duże, przy czym poziom globalizacji *de facto* jest mniejszy niż *de iure*).
- Europejskie kraje średnich rozmiarów dominują również w wymiarze ekonomicznym globalizacji, chociaż ich przewaga nie jest już tak duża (wyraźna w przypadku globalizacji *de iure*, a słabo widoczna w przypadku globalizacji *de facto*). Poziom globalizacji ekonomicznej jest wyższy od ogólnego indeksu globalizacji tylko w krajach najbogatszych, natomiast w pozostałych znacznie niższy (w przypadku globalizacji zarówno *de facto*, jak i *de iure*). Tak więc kraje będące na średnim i niższym poziomie rozwoju są bardziej otwarte (zglobalizowane) w wymiarze społecznym i politycznym niż w ekonomicznym. Tylko w krajach bogatych indeks *de iure* jest wyższy od *de facto*. W pozostałych grupach krajów jest na odwrót, a ponadto im biedniejsze kraje, tym większa różnica między nimi. To można wyjaśnić wyższym poziomem protekcjonizmu w krajach biednych. Kraje bogate są z kolei bardziej liberalne w sferze gospodarczej, w tym w sferze wymiany międzynarodowej, co ma przełożenie na wysokość tych indeksów.
- Wzrost ogólnego poziomu globalizacji odnotowano we wszystkich grupach krajów w ostatnich trzech dekadach. Zmiany te – w ujęciu punktowym – w poszczególnych regionach były podobne (największe w krajach o średnim dochodzie). Odnosi się to do globalizacji zarówno *de facto*, jak i *de iure*. Był on jednak znacznie wyższy w przypadku globalizacji *de iure*. Tak było we wszystkich regionach. Jeszcze większy był wzrost w ujęciu procentowym. Największy w krajach o niskim średnim i niskim dochodzie, a najmniejszy w krajach o wysokim dochodzie (co ze względu na wysoki poziom globalizacji w tej grupie krajów jest oczywiste). Tak było zarówno w przypadku globalizacji zarówno *de facto*, jak i *de iure*. Również większe zmiany były w indeksie globalizacji *de iure*. W tym miejscu można stwierdzić, że kraje biedne relatywnie mocno

zliberalizowały się w sferze regulacyjnej, jednak nie miało to odpowiedniego przełożenia na przepływy rzeczowe.

- Zmiany były bardzo zróżnicowane w poszczególnych dekadach – największe nastąpiły w dwóch pierwszych, a wręcz minimalne odnotowano w ostatniej (II dekadzie XXI wieku). Tak było w przypadku globalizacji zarówno *de facto*, jak i *de iure*. Znaczny wzrost globalizacji *de iure* miał miejsce w latach 90. XX wieku (ponadtrzykrotnie wyższy w porównaniu z *de facto*). To był z pewnością efekt wyraźnej tendencji do szeroko rozumianej liberalizacji w tej dekadzie (w wymiarach ekonomicznym, społecznym i politycznym). Później różnice te nie były już tak duże.
- W analizowanym okresie zwiększył się również poziom globalizacji ekonomicznej, jednak nie w tak dużym stopniu jak ogólny indeks globalizacji. To świadczyłoby o większej liberalizacji w ogóle niż liberalizacji szeroko rozumianego handlu. Szybciej wzrastała globalizacja *de iure*, jednak różnice te nie były już tak duże. Wzrost poziomu globalizacji ekonomicznej był zróżnicowany w poszczególnych grupach krajów. W ujęciu punktowym najwyższy w grupie krajów bogatych i małał wraz z poziomem bogactwa. W ujęciu procentowym najwyższy był już w grupie krajów o średnim dochodzie. Wzrastał zarówno indeks *de facto*, jak i indeks *de iure* (w jednym i drugim ujęciu). Zmiany tych indeksów w poszczególnych grupach krajów były jednak bardziej złożone. Zmiany poziomu globalizacji ekonomicznej w poszczególnych dekadach były generalnie podobne jak w przypadku globalizacji ogólnej.
- Analiza przedstawionych danych (dotyczących globalizacji ogólnej i globalizacji ekonomicznej pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, że slowbalizacja w gospodarce światowej stała się faktem. Proces ten rozpoczął się po światowym kryzysie, który pojawił się pod koniec I dekady XXI wieku. Można domniemywać, że wraz z kolejnym kryzysem związanym z pandemią COVID-19 będzie kontynuowany.
- Rozróżnienie globalizacji *de facto* i *de iure* pozwala na lepsze zrozumienie jej istoty, przyczyn, skutków, a także bardziej efektywne prowadzenie polityki gospodarczej (na szczeblu zarówno krajowym, jak i ponadnarodowym). Globalizacje *de facto* i *de iure* nie muszą się zmieniać w tym samym tempie. Tak może być w krótkim okresie. W długim okresie globalizacja *de iure* przyczynia się do wzrostu (bądź spowolnienia, a nawet spadku) globalizacji *de facto*, a tym samym ogólnego poziomu globalizacji.

Literatura

2021 Globalisation Index: Structure, variables and weights. Structure_2021. (b.d.). Pobrane z <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>

- 2021 KOF Globalisation Index. Ranking_2021. (b.d.). Pobrane z <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
- Dreher, A. (2006). Does globalization affect growth? Empirical evidence from a New Index of Globalization. *Applied Economics*, 10, 1091-1110.
- Dreher, A., Gaston, N. i Martens, P. (2008). *Measuring globalization – gauging its consequences*. New York: Springer.
- Feld, L. P. i Voigt, S. (2003). Economic growth and judicial Independence: Cross-country evidence using a new set of indicators. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 497-527.
- Figge, L. i Martens, P. (2014). Globalisation continues: The Maastricht Globalisation Index revisited and updated. *Globalizations*, 11, 875-893.
- Gygli, S., Haelg, F., Potrafke, N. i Sturm, J.-E. (2019). The KOF Globalization Index – revisited. *The Review of International Organizations*, 14(3), 543-574.
- Haelg, F. (2020). The KOF Globalisation Index – A multidimensional approach to globalization. *Journal of Economics and Statistics*, 240(5), 691-696.
- KOF Globalisation Index_2021. (b.d.). Pobrane z <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
- Lockwood, B. i Redoano, M. (2005). The CSGR globalization index: An introductory guide. *CSGR working paper. Technical Report*, 155(04).
- Martens, P., Castelli, M., De Lombaerde, P., Figge, L. i Scholte, J. A. (2014). New directions in globalization indices. *Globalizations*, 12, 217-228.
- Measuring globalization. (2001). *Foreign Policy*, 122, 56-65.
- Potrafke, N. (2015). The evidence on globalization. *The World Economy*, 38(3), 509-552.
- Samuelson, P. i Nordhaus, W. (2004). *Ekonomia* (tom 2). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Voigt, S., Gutmann, J. i Feld, L. P. (2015). Economic growth and judicial Independence, a dozen years on. Evidence using an updated set of indicators. *European Journal of Political Economy*, (38), 197-211.
- Vujakovic, P. (2010). How to measure globalisation? A New Globalisation Index (NGI). *Atlantic Economic Journal*, 38(2), 237-237.
- World Bank Country and Lending Groups. Pobrane z <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>

DE FACTO AND DE JURE GLOBALISATION AND CHANGES IN ITS LEVEL IN THE WORLD

Abstract: The goal of this paper is to show the changes that have taken place in the level of *de facto* and *de jure* globalization in the world. The KOF index of globalization, in general and economic dimension, is in fact the basis for describing these changes during the years 1990-2019 in high, upper middle, lower middle and low income economies (according to the World Bank). The main conclusions of the study are as follows: Globalization has covered all countries, although the level is varied. The level of globalization depends on the level of wealth. The higher income, the higher the degree of globalization. *De facto* overall globalization is lower than *de jure* globalization. In the case of economic globalization it is the opposite. The exceptions to this are high-income countries. Middle and low income countries have globalized more in the regulatory (*de jure*) than the real (*de facto*) sphere. The increase in the level of globalization has been recorded amongst all groups in the last three decades, but in recent years it has already been minimised. So a slowbalization has become a fact.

Keywords: globalisation, the measurement of globalisation, *de facto* and *de jure* globalisation, changes in the level of globalisation.